

İQTİSADİYYAT

ЭКОНОМИКА

ECONOMICS

**İNNOVASIYA İMKANLARINDAN İSTİFADƏ REAL SEKTORUN VƏ
TİKİNTİ MATERIALLARI SƏNAYESİNİN İNKİŞAFININ ƏSAS ELEMENTİ KİMİ****Bəşirov Fuad Hidayət oğlu**- i.ü.f.d, Mətanət-A şirkəti, fuadbashirov@gmail.com

Annotasiya. Məqalədə innovasiya imkanlarının artması və real sektorda istifadəsi istiqamətləri və onun mühüm hissəsi- tikinti materialları sənayesi, rəqəmsallaşdırma səviyyəsi və innovasiya imkanlarının artmasında rolu, mövcud vəziyyət və bu sahədə mövcud problemlər, habelə tədqiqatların nəticələri əksini tapmışdır. Eyni zamanda, məqalədə tikinti materialları sənayesinin inkişaf amilləri, tikinti materialları təsnifatı və statistik göstərici və onların təhlili barədə fikirlərdə göstərilmişdir. Məqalədə real sektorun inkişafında innovasiya fəaliyyəti və klaster siyasətinin elementləri, bu sənəddə aparılan elmi araşdırmalar və müəllifin bu istiqamətdəki təklifləri də vurğulanır. Məqalədə tikinti materialları sənayesində yenilik üçün zəmin yaradan müasir tendensiyalar, Faktların Optimal Balanslaşdırma modeli şəklində təqdim olunur.

Açar sözlər: real sektor, innovasiya, tikinti materialları sənayesi, klaster, rəqəmsallaşma, faktorların optimal balanslaşdırılması, rəqabətə davamlılıq

**USE OF INNOVATION OPPORTUNITIES AS A KEY ELEMENT IN THE
DEVELOPMENT OF THE REAL SECTOR AND THE CONSTRUCTION MATERIALS
INDUSTRY****Bashirov Fuad Hidayat**- PhD in economics, Matanat-A company, fuadbashirov@gmail.com

Abstract. This scientific article reflects the increase of the innovation opportunities and the directions of its use in the real sector and its important part- the construction materials industry, the level of digitalization and its role in increasing innovation opportunities, as well as the results of research of the current situation and problems existing in this field. At the same time, this article reflects the views on the development factors of the construction materials industry, the classification of construction materials and statistical indicator and their analysis. The article also highlights the elements of innovation activity and clustering policy in the development of the real sector, scientific research in this field and the author's proposals in this direction. In this scientific article, modern trends that create base for innovation in the building materials industry are presented in the form of a model of Optimal Balancing of Factors.

Keywords: real sector, innovation, construction materials industry, cluster, digitalization, optimal balancing of factors, competitiveness

Tarixin gedişi sübut etdir ki, iqtisadiyyatın əsasını maliyyə əməliyyatları deyil, məhz sənaye, kənd təsərrüfatı, tikinti, nəqliyyat kimi real sektor sahələri təşkil edir və bu da iqtisadiyyatın mühüm sahəsi olan real iqtisadiyyatı formalaşdırır. Hazırda iqtisadi və elmi- populyar ədəbiyyatda “iqtisadiyyatın real sektoru” anlayışına çox tez- tez rast gəlinir. Amma yerli və xarici müəlliflərin işlərində bu anlayış haqqında məlumat o qədər də çox deyildir. “Real iqtisadiyyat” termini XX əsrin ikinci yarısında iqtisadiyyatın maliyyə sektorunun yüksək templərlə inkişaf etməsinə cavab olaraq meydana çıxmışdır [1]. Real sektorun sərhədlərini dəqiq müəyyən edilməsi bəzən mübahisələrə səbəb olur.

Ümumiyyətlə, real sektor maliyyə sistemindən başqa iqtisadiyyatın digər sahələrini (sənaye, kənd təsərrüfatı, tikinti, nəqliyyat, qeyri- maliyyə xidmət sektoru və s.) özündə birləşdirir. Real sektorun mühüm sahələrindən biri də tikinti materialları sənayesidir.

Tikinti materialları sənayesi ağır sənayenin tərkibində tikintinin bütün növləri üçün material, detal və konstruksiyalar istehsal edən sahələr kompleksidir. Tikinti materialları sənayesi tikinti kompleksinin baza sahəsidir, tikinti, layihə və tədqiqat təşkilatları ilə birgə tikinti kompleksini təşkil edir. Tikinti materialları sənayesinə mərmər, aqlay, qranit, təbii daş və çınqıl hasilatı və onlardan üzlük materialların istehsalı; Sement, gips, əhəng istehsalı; Keramik və farfor məmulatların istehsalı (*santexnika məmulatları, keramik divar və döşəmə plitələri, borular, fasad bəzəkləri və s.*); Dam örtüyü üçün yumşaq materialların və hidroizolyasiya materiallarının istehsalı; Polimerlərdən məmulatların istehsalı; Asbest istehsalı; Beton istehsalı; Tikinti metalkonstruksiyalarının istehsalı; Taxta məmulatların istehsalı; daş yunu kimi istilik izolyasiya məhsullarının və digər tikinti materiallarının istehsalını daxil etmək olar [2]. Tikinti kompleksi əmtəə istehsal edən sahələr qrupuna aiddir. Burada istehsal bazasını sənaye obyektlərinin, bina və qurğuların, yolların inşasını həyata keçirən, tikinti- quraşdırma işləri ilə məşğul olan müəssisə və təşkilatlar təşkil edir. Hazırda Azərbaycanda tikinti kompleksi sürətlə inkişaf edir və onun maddi bazasını tikinti materialları sənayesi təşkil edir.

Azərbaycanın tikinti sektorunda 2003-2013- cü illərdə sıçrayışlı artım müşahidə olunmuşdur. Bu dövr ərzində yeni yaşayış evlərinin və müxtəlif təyinatlı obyektlərin sürətli inşası aparılmış, çoxsaylı tikinti şirkətləri arasında rəqabətin mövcudluğu tikinti bazarında tələb- təklif tarazlığını təmin etmişdir. Dünya Bankının illik “Doing Business- 2015” reytingində tikintiyə icazələrin alınmasına görə Azərbaycan 189 ölkə arasında 150- ci yeri tuturdusa, aparılan uğurlu islahatlar nəticəsində ölkəmiz “Doing Business- 2019”- da 61- ci yerə yüksəlmişdir. Doing Business 2019- a görə respublikada tikintiyə icazə üçün 18 prosedur və 4 ay tələb olunur. Fikrimcə, bu istiqamətdə yenə də islahatlara ehtiyac vardır [3].

Azərbaycanda tikinti materialları sənayesinin də daxil olduğu real sektorla maliyyə sektoru arasındakı qarşılıqlı əlaqənin yetərsizliyi ölkə rəhbərliyində ciddi narahatlıq doğurmuşdur. Prezident İlham Əliyev “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018- ci illərdə sosial- iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın icrasının birinci ilinin yekunlarına həsr olunan konfransdakı çıxışında demişdir ki, artıq bankların kifayət qədər böyük nizamnamə kapitalı vardır, onların bir neçəsi xarici bazarlara çıxır, xaricə investisiya qoyur, amma ölkə iqtisadiyyatına da vəsait ayırmalıdırlar: “Mən bir dəfə bu barədə demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, üstünlük istehlak kreditlərinə yox, real sektora verilməlidir. Bank sektorunun əsas fəaliyyəti yeni müəssisələrin yaradılmasına, iş yerlərinin açılmasına yönəldilməlidir...” [2, 4]. Araşdırmalarımız göstərir ki, Azərbaycanda real sektorun maddi istehsal sahələri üzrə müasir texnologiyaların və mütərəqqi təcrübənin tətbiq edildiyi yeni müəssisələrin sayı artmaqla yanaşı, istehsal edilən sənaye məhsullarının çoxçeşidlilik və rəqabət qabiliyyətlik səviyyəsi də yüksəlir, ixrac imkanları genişlənir. Tikinti sənayesinin əksər müəssisələri respublikada tikinti- quraşdırma işlərinin təxminən 60%- nin təmərküzləşdiyi Abşeronda yerləşir.

Bu müəssisələrdən biri və respublikanın iri sahibkarlıq subyektləri arasında özünəməxsus yeri olan “Mətanət A” şirkətidir. 20 illik tarixə malik “Mətanət A” şirkəti uğurlu sahibkarlıq nümunələrindəndir. Şirkətin innovasiya və yaşıl inşaat texnologiyalarına (Green Construction Technologies) əsaslanan məhsulları daxili bazar tələbatını ödəməklə yanaşı, “Mətanət A” brendli məhsullarını “Made in Azerbaijan” nişanı ilə xarici ölkələrə də ixrac edir [5, 6]. Real sektorda tikinti materialları sənayesinin özünəməxsus rolu vardır. Bu sənaye sahəsi milli iqtisadiyyatın inkişafında mühüm rol oynamaqla yanaşı, əhalinin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasının da vacib faktorlarındanıdır. Tikinti materiallarının da daxil olduğu tikinti kompleksinin vəziyyəti dövlətin sosial- iqtisadi inkişafının səviyyəsini müəyyənləyir. Tikinti materiallarının istehsalının 2019- cu ildə bütün sənaye istehsalında payı 1.6% təşkil etmişdir. Faiz ifadəsilə yüksək olmasa da məbləğ ifadəsilə kifayət qədər böyükdür və getdikcə də yüksəlməkdə davam edir [7].

Aşağıdakı cədvəldə 2010- 2019- cu illərdə Azərbaycan Respublikasının tikinti istehsalı dinamikası verilmişdir [7].